FACULTATEA DE ISTORIE
CENTRUL DE ISTORIA BISERICII

Biserică, Putere, Societate, Studii și Documente

(sub redacția Lector univ. Ovidiu Bozgan)

CD 240620

B.C.U. Bucuresti
C20020302

Editura Universității din București
– 2001 –

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

SUMAR

Ecaterina Lung, Biserica, puterea politică şi societatea în Insulele Britanice în perioada post-romană 5
Alois Moraru, Seminariile catolice din Moldova 21
Alexandr Varona, Biserica Ortodoxă Rusă şi creştinii de rit vechi (sfârşitul secolului al XVII-lea - secolul al XVIII-lea) 43
Constantin Claudiu Cotan, Biserica Ortodoxă Bulgară în secolul al XIX-lea 59
Constantin Claudiu Cotan, Stat, naţionalism şi emancipare bisericească în Grecia (1830-1850) 85
Nicoleta Nidelea, Presa greco-catolică interbelică 106
Ovidiu Bozgan, Nunţiatura Apostolică din România în anii 1948-1950 130
Cristian Vasile, Atitudini ale clericilor ortodocşi şi catolici faţă de URSS şi faţă de regimul de tip sovietic (1944-1948) 155
André Kom, Actualul litigiu privind bunurile Bisericii Române Unite într-o nouă perspectivă istorico-documentară 182
Evantia Bozgan, Ovidiu Bozgan, Diplomaţia franceză despre viaţa religioasă a Bulgariei comuniste 194
Ovidiu Bozgan, Teologul Spiridon Cândea între extremismele politice 258

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Nunțiatura Apostolică din România în anii 1948-1950

Ovidiu Bozgan

Ostilitatea mediilor politice româneşti faţă de Biserica catolică nu este o invenţie a perioadei postbelice. Existenţa Bisericii Române Unite (BRU), semnarea Concordatului cu Sfântul Scaun, activitatea Bisericii romano-catolice din Transilvania care reprezenta aproape exclusiv elementul etnic maghiar şi receptivitatea sa parţială la propaganda iredentistă a Ungariei, situaţia patrimonială a ordinelor şi congregaţiilor catolice au fost doar câteva dintre ţintele criticilor formulate în perioada interbelică. Pe fundalul acestei stări de spirit, dominată de suspiciune şi adversitate, s-a grefat politica anticatolică a regimului comunist, cu precădere după 1948, care a introdus noi criterii de evaluare a societăţii civile, marcate de ideologie.

Politica anticatolică de după 1948 are o preistorie în anii 1945-1947 care fără a putea fi calificată drept programatic anticatolică, sugera pericole potenţiale. Acum sunt schiţate câteva din liniile de forţă ale politicii anticatolice de mai târziu. Autorităţile de la Bucureşti, în stabilirea strategiei faţă de catolicism trebuiau să pornească de la existenţa în România a unei Bisericii catolice concordatare şi de la luarea în calcul a acţiunii Nunţiaturii Apostolice care legal putea interveni în favoarea catolicilor din ţară. O preocupare majoră a aceloraşi autorităţi era de a dezorganiza funcţionarea cultului prin măsuri împotriva ierarhiei. Limitarea influenţei catolicismului în societate exercitată prin operele şcolare şi de asistenţă socială, în fond un lung conflict între puterea civilă şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

cea spirituală pentru controlul conştiinţelor, era urmărită şi ea cu mai multă insistenţă decât în trecut. La sfârşitul celui de al doilea război mondial nunţiu apostolic în România era, din 10 noiembrie 1936, Andrea Cassulo. În urma procesului mareşalului Antonescu şi a evocării numelui nunţiului în cursul acestuia, ministerul român de externe cere la 11 mai 1946 lui Cassulo să părăsească ţara. În mod deliberat guvernul român a întârziat acceptarea succesorului său cu intenţia de a paraliza cât mai mult timp activitatea nunţiaturii. În problema refacerii ierarhiei catolice în România după război, autorităţile române au manifestat aceeaşi lipsă de bunăvoinţă. Cele mai flagrante exemple sunt chestiunea mitropolitului unit şi a vacanţei eparhiei de Iaşi. De la moartea mitropolitului Alexandru Nicolescu în 1941 şi în condiţiile ocupării Transilvaniei de nord-vest, în cadrul provinciei mitropolitane de Blaj nu s-au mai convocat alegeri de mitropolit. După eliberarea acestui teritoriu, această chestiune a fost evocată dar autorităţile române au preferat amânarea ei. Într-o notă din 28 decembrie 1944 a lui Eugen Filotti, secretar general al ministerului de externe, era expusă următoarea justificare: „Guvernul român nu socoteşte oportun a proceda deocamdată la alegerea unui nou mitropolit al Blajului deoarece guvernul sovietic nu a admis încă introducerea administraţiei româneşti în Transilvania de nord. Deşi în fapt episcopii români uniţi din Transilvania de nord s-ar putea deplasa la Blaj, efectuarea alegerii în situaţiunea actuală ar risca să provoace obiecţiuni din partea Comisiei Aliate de Control"[1]. Ulterior alegerea episcopului Alexandru Rusu în 1946 ca mitropolit nu a fost recunoscută de guvernul Groza în baza prevederilor concordatare, astfel încât în 1948 Biserica Română Unită era privată de o conducere recunoscută ce i-ar fi permis poate să reziste mai mult asaltului puterii. În cazul diecezei de Iaşi, insistenţele Nunţiaturii Apostolice vor permite soluţionarea vacanţei. În primăvara anului 1944, în condiţiile apropierii frontului de Iaşi, episcopia catolică de aici a fost evacuată şi titularul acesteia, episcopul Mihai Robu s-a refugiat la Beiuş unde moare la 27 septembrie 1944. Administrator provizoriu al diecezei a fost numit

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Marcu Glaser dar care avea puține șanse să fie acceptat ca episcop de guvernul român, datorită activității sale de șef al misiunii catolice din Transnistria în anii 1941-1944. Astfel alegerea Sfântului Scaun s-a oprit asupra lui Anton Durcovici[2]. La 13 iunie 1946 nunțiul Andrea Cassulo, cere avizul ministerului de externe pentru numirea ca episcop a lui Durcovici. Ministerul de externe prin secretarul său general Vasile Stoica, sugerează la 20 iunie 1946, că alegerea ar trebui să vizeze un român, probabil referindu-se la originea etnică. Aceeași opinie exprimă și ministerul cultelor la 30 iulie 1946, adăugând și condiții politice: „Candidații vor trebui să fie elemente locale, cu convingeri adevărat democratice, ca prin munca lor să contribuie la promovarea intereselor poporului în spiritul vremii"[3]. Cum Sfântul Scaun nu renunțase la alegerea inițială, nunțiatura revine la 11 august 1947 solicitând reexaminarea candidaturii lui Durcovici. Autoritățile române au întreprins o anchetă asupra celui interesat și probabil că rezultatele acesteia au moderat temerile puterii. O notă a Direcției Generale a Siguranței Statului îl caracterizează succint pe prelat: „Mons.Durcovici Anton este membru al Partidului Social Democrat (puțin credibil - n.n.) și prieten cu dl.Ștefan Voitec, ministrul Educației Naționale. Nu este suspect din punct de vedere politic, al siguranței statului și ordinii publice și până în prezent nu s-a stabilit nimic compromițător în sarcina sa"[4]. Ministerul cultelor și ministerul de externe la 10 și respectiv 13 octombrie 1947 comunică asentimentul lor pentru numirea lui Anton Durcovici ca episcop de Iași, fapt pentru care nunțiatura transmite mulțumirile sale la 17 ale aceleiași luni. Instalarea acestuia ca episcop la Iași va avea loc abia la 5 aprilie 1948.

Succesorul lui Andrea Cassulo la conducerea Nunțiaturii apostolice din București va fi Gerald Patrick O'Hara. Născut la 4 mai 1895 la Scranton, Pennsylvania și-a făcut studiile în statul natal iar între 1918-1924 și-a finalizat studiile teologice la Roma unde de altfel a fost hirotonit preot în 1920. Cariera ecleziastică și-a început-o în 1924 ca secretar al arhiepiscopului Dougherty al Philadelphiei apoi ca rector al catedralei din Philadelphia și vicar al arhiepiscopiei între

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1929-1935. În 1935 este numit episcop de Savannah. La 13 februarie 1947 Andrea Cassulo anunța că din 19 februarie 1947 conducerea nunțiaturii va reveni lui O'Hara. Nu întâmplător papa numește în acest post un cetățean american în speranța că Statele Unite vor seconda eforturile Sfântului Scaun de a salvgarda libertatea catolicismului în România. Dispozițiile guvernului român față de noul nunțiu au fost cel puțin rezervate, acesta prezentându-și scrisorile de acreditare Anei Pauker abia la 14 mai 1948. Dar deja diplomatul Vaticanului se confruntase cu primele măsuri care preludau marea persecuție a Bisericii Catolice din România.

Anul 1948 este anul tuturor pericolelor pentru Biserica catolică de ambele rituri din România. Guvernul român, controlat autoritar de comuniști, preocupat de prioritățile războiului rece, va angaja o politică antioccidentală intensă, reperându-și inamicii, între care un loc privilegiat îl avea Sfântul Scaun, perceput în mod justificat ca un adversar ireductibil al comunismului. Diabolizarea Sfântului Scaun și a acțiunii sale postbelice nu putea să nu aibă efecte imediate asupra catolicismului din România, fapt resimțit cu brutalitate de O'Hara care va duce o adevărată bătălie de ariergardă, încercând să reacționeze la persecuția pe multiple planuri a Bisericii catolice de rit latin și de rit bizantin. Principalul instrument de intervenție a Nunțiaturii Apostolice în raporturile cu puterea au fost notele verbale adresate ministerului de externe, principalul ei interlocutor.

Primele reacții ale lui O'Hara sunt ocazionate de situația școlilor confesionale din dieceza de Timișoara care erau în pericol de a fi confiscate. La 16 martie 1942 dieceza catolică de Timișoara a fost obligată să semneze un acord cu Grupul Etnic German prin care îi era acordat dreptul de folosință a celor aproximativ 100 de școli confesionale, primare și secundare. Acordul a fost recunoscut de guvernul român din epocă la 26 mai 1942. Or după schimbarea situației politice, dieceza de Timișoara dorea să reintre în posesia acestor școli și contesta dreptul statului ròmân de a le prelua în baza decretului din 7 octombrie 1944 prin care Grupul Etnic German era dizolvat și bunurile sale preluate de stat[5].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Atitudinea tot mai ostilă a liderilor de la Bucureşti faţă de Biserica catolică se reflectă în discursurile publice, care abundau în calomnii şi formule injurioase. La 3 martie 1948 O'Hara protestează la discursul pronunţat de Gheorghiu-Dej la congresul de fondare al PMR din februarie : „Acest discurs conţinând cuvinte nejustificate, nu numai în privinţa sentimentului religios al catolicilor din România, dar de asemenea la adresa Sfântului Scaun, Nunţiatura Apostolică are datoria spre viul său regret, să protesteze...Pe de altă parte, Nunţiatura se vede obligată să atragă atenţia ministerului afacerilor străine asupra repercusiunilor penibile pe care aceste cuvinte au trebuit să le producă printre catolicii din România. În adevăr, numai acela care ignoră activitatea neobosită a Sfântului Scaun pentru stabilirea unei justiţii sociale, pentru uşurarea mizeriei individuale şi colective, pentru pacificarea spiritelor...poate ajunge să vorbească de o furioasă activitate reacţionară şi proimperialistă a Vaticanului. Pe de altă parte, spiritul de ascultare al catolicilor faţă de Sfântul Scaun (din care actualmente s-ar vrea să li se facă o vină) nu poate să fie niciodată în opoziţie cu datoriile lor civice şi patriotice. Dovadă de aceasta este Biserica catolică din România care astăzi ca şi întotdeauna, a mărturisit o loialitate perfectă faţă de ţară şi guvernul ei. Ea a fost deci dureros surprinsă, văzând că un membru al acestui guvern disprețuieşte loialitatea sa, aruncând tulburare în conştiinţele credincioşilor care totuşi vor continua să urmeze preceptul lui Hristos de a da Cezarului ce este al Cezarului şi lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu"[6]. Reacţia autorităţilor la protestul moderat al nunţiului este simptomatic pentru demagogia şi alibiurile folosite de putere în politica sa anticatolică. După ce evident se respinge protestul nunţiaturii, fapt care va deveni un ritual, autorităţile subliniază că proiectul de constituţie care va fi dezbătut de Marea Adunare Naţională aleasă la 28 martie 1948, garantează libertatea religioasă dar că „în cazuri concrete, bine determinate, organele guvernului român au fost silite să ia măsuri împotriva unor slujitori ai Bisericii Catolice, care au iniţiat şi condus acţiuni împotriva ordinii democratice...MAE are convingerea că masa

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

credincioşilor catolici dezaprobă atitudinea antidemocratică a unor conducători ai Bisericii catolice..."[7]. Regimul de la Bucureşti va separa în mod artificial ierarhia de fidelii catolici care ar fi fost animaţi de aceleaşi idealuri pe care le proclama insistent puterea, sancţionarea şi de fapt eliminarea ierarhiei şi preoţilor refractari nefiind altceva punerea în acord a masei credincioşilor cu autorităţile, singurele depozitare ale corectitudinii politice, drapată în frazeologie democratică[8].

Patrick O'Hara nu se confrunta doar cu declaraţii belicoase la adresa Bisericii catolice ci mai ales cu actele legislative care inexorabil anulau din drepturile catolicismului din România (măsuri care erau prefaţate de campanii de presă orchestrate de putere). La 2 martie 1948 a fost adoptată o lege care impunea ierarhiei cultelor din România o nouă formulă de jurământ faţă de RPR care trebuia depusă până la 30 martie. Legea era o atingere a drepturile Bisericii catolice, deoarece formula jurământului episcopilor catolici era inclusă în Concordat şi nu se depunea decât în momentul luării în posesie a unei dieceze. Nunţiatura protestează împotriva acestei nesocotiri a prevederilor concordatare la 12 şi 20 martie 1948, protest respins evident de autorităţi care nu acceptă ca problema să fie reglementată printr-un acord între guvernul român şi Sfântul Scaun. La 6 martie 1948 este publicat proiectul constituţiei care prin prevederile sale atingea o serie de drepturi garantate Bisericii catolice prin Concordat care era încă în vigoare. La 10 martie 1948 nunţiul protestează contra interzicerii şcolilor confesionale în baza principiului separării şcolii de biserică. Nota verbală atrage atenţia asupra rolului cultural al şcolilor întreţinute de Biserica catolică, numeroşi români, mai ales din clasele defavorizate, primind instrucţia şcolară graţie acestora. O'Hara aminteşte prin nota sa verbală din 27 martie 1948 că prevederile Concordatului prevalează asupra legislaţiei interne, inclusiv asupra constituţiei şi speră ca guvernul român, animat de dorinţa menţinerii unor relaţii amicale cu Sfântul Scaun va lua în considerare acest aspect. MAE respinge protestul nunţiaturii la 9 aprilie 1948 şi fidel tacticii sale de valorizare

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

a voinței populare consideră că „în cazul când unele prevederi ale proiectului de constituție nu ar fi de natură să corespundă masei de credincioși catolici din țara noastră, care au participat activ la discuțiile asupra proiectului și la alegerea Marii Adunări Naționale, reprezentanții aleși în mod liber ai județelor cu populație catolică, vor avea prilejul să-și spună părerea lor și să propună modificările pe care le socot necesare"[9]. Astfel se contesta indirect competența nunțiaturii de a interveni în problemele Bisericii catolice, idee care va interveni tot mai frecvent în relațiile dintre autorități și reprezentantul Vaticanului. Patrick O'Hara sesizează poziția autorităților române și prin nota sa verbală din 22 aprilie 1948, pe lângă afirmarea drepturilor naturale ale bisericii de a lua acele măsuri care îi facilitează misiunea dar care nu putea avea curs la guvernul român, demonstrează că intervenția sa se bazează pe prevederile unui pact liber încheiat între România și Vatican și nu este un atentat la suveranitatea statului român („Cette souveraineté est au contraire mise plus en relief par le fait qu'elle est invoquée par l'autre partie, en vue de voir réparée l'injustice comise")[10]. Pentru a elimina posibilitatea legală a nunțiului apostolic de a interveni în apărarea Bisericii catolice și în fond în favoarea libertății religioase, guvernul român ia decizia gravă de a denunța Concordatul din 1927. Decretul privind denunțarea Concordatului și a tuturor convențiilor care fuseseră încheiate în baza acestuia apare în „Monitorul Oficial" din 19 iulie 1948 (decizia data din 17 iulie) și trei zile mai târziu MAE notifică nunțiaturii acest lucru, dictat de „principiul egalității și libertății tuturor cultelor înscris în constituția RPR". Reacția nunțiaturii apare a doua zi, la 23 iulie 1948, printr-o notă verbală prin care sunt acuzate autoritățile de nerespectarea articolului 23 din Concordat care prevede un preaviz de 6 luni pentru denunțare. În plus nunțiatura respinge motivele invocate de partea română ca fiind inexistente și deploră practicile autorităților: „A son grand regret, la Nonciature Apostolique ne peut rester silencieuse en présence d'une pareille flagrante violation des droits légitimement acquis et des usages diplomatiques reconnus et recquis par la loi

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

internationale"[11]. Nerespectarea clauzei preavizului a dat posibilitatea Sfântului Scaun de a nu recunoaşte ulterior validitatea actului din 19 iulie 1948.

La începutul lunii august 1948 sunt promulgate 2 acte legislative care au un impact decisiv asupra vieţii religioase în general şi care desigur afectează drastic Biserica Catolică: legea pentru reforma învăţământului din 3 august şi mai cu seamă legea pentru regimul general al cultelor religioase din 4 august. Prima lege, redactată în spiritul principiului separării şcolii de biserică, interzicea cultelor să întreţină şcoli şi instrucţia religioasă era exclusă din şcoala publică. Legea cultelor, care relua o parte din prevederile legii cultelor din 1928, accentua controlul statului asupra vieţii religioase şi o serie de articole contraveneau flagrant canoanelor Bisericii catolice. În faţa acestei situaţii, O Hara adresează nota verbală din 7 august 1948 prin care, după ce afirmă dreptul Bisericii catolice de a exista în virtutea misiunii sale universale de esenţă divină şi nu pe baza drepturilor consimţite de puterea seculară, doctrină respinsă de autorităţi, formula obiecţiile sale la unele articole ale legii. Nunţiul era îngrijorat că pe baza articolelor 13 şi 14, care prevedeau modalităţile de recunoaştere ale unui cult, guvernul putea declara Biserica catolică ilegală. Critică faptul că se stabilea arbitrar numărul de fideli pentru o dieceză (750000) care ar fi atras după sine suprimarea administrativă a unor episcopii, deşi doar papa este îndreptăţit să creeze sau să suprime dieceze. De asemenea este criticat faptul că articolul 25 limitează activitatea episcopilor în raport cu credincioşii. Articolul 37 despre bunurile bisericilor şi care va da baza legală pentru confiscarea patrimoniului BRU, determină afirmarea concepţiei Bisericii catolice în această chestiune: « Il nous suffit de faire remarquer que l'Eglise Catholique n'abandonnera jamais le principe que c'est l'Eglise et non la communauté de fidèles qui a la possession des biens écclesiastiques dont elle se sert pour remplir sa mission spirituelle et que la défection d'une partie quelconque de ses fidèles ne donne pas à ceux-ci le droit de revendiquer quelque part si minime que ce soit de ce patrimoine sacré, pour l'emporter dans une dissidence dont le motif est rarement

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

d'ordre spirituel »[12]. Într-un proiect al notei verbale a MAE care trebuia să răspundă notei nunțiului din 7 august, autoritățile române au ocazia să expună concepția lor privind politica religioasă față de catolicism. În noile condiții ale denunțării Concordatului, MAE „ține să amintească cu acest prilej Nunțiaturii Apostolice că ea este trimisă pe lângă guvernul RPR ca reprezentantă diplomatică a ceea ce se numește Statul Papal sau Cetatea Vaticanului iar nicidecum ca reprezentantă a Bisericii catolice care-și are alți reprezentanți în RPR". Potrivit regimului, legea asigură egalitatea cultelor precum și dreptul legitim al statului de control „în așa fel ca să se ferească cultele de a săvârși acte care ar prejudicia bunele raporturi între culte și stat și ar provoca conflicte dăunătoare în raporturile dintre culte". În privința patrimoniului bisericii, guvernul respinge aplicarea Codului de drept canonic pe teritoriul statului român. MAE încheie amenințător, declarând că va examina oportunitatea menținerii relațiilor diplomatice cu Statul Papal[13]. Legea învățământului a suscitat și ea intervenția Nunțiaturii care, în pofida abolirii regimului concordatar, continuă să intervină în favoarea catolicismului din România. La 12 august 1948 O'Hara protestează împotriva tratamentului vexatoriu la care sunt supuși membrii congregațiilor școlare de către comisiile însărcinate cu preluarea școlilor catolice. O zi mai târziu, nunțiul intervine la MAE pentru a se permite membrilor congregațiilor școlare care sunt cetățeni străini să părăsească România[14].

Persecuțiile anticatolice intră într-o nouă etapă în septembrie 1948 când episcopatul catolic este depus prin decizii ale autorităților. Pe de o parte se avea în vedere dezorganizarea Bisericii catolice care ar fi putut fi mai bine controlată iar pe de altă parte se viza privarea BRU de liderii săi în momentul în care regimul luase decizia de suprimare a uniației. Primul este depus la 4 septembrie episcopul Ioan Suciu, administrator apostolic al mitropoliei Blajului apoi la 17 septembrie urmează episcopul de Satu Mare-Oradea, Ioan Scheffler. La 17 septembrie 1948 este adoptat decretul prin care se reducea numărul diecezelor catolice, 2 pentru ritul latin și 2 pentru cel bizantin. Concomitent sunt depuși episcopii Valeriu Traian

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Frențiu, Ioan Bălan, Alexandru Rusu, Alexandru T.Cisar și Augustin Pacha. În prezența acestei veritabile agresiuni contra catolicismului, nunțiul protestează energic prin nota verbală din 22 septembrie 1948: „La Nonciature se voit ...obligée de souligner le fait, qui d'ailleurs ne pourra pas échapper à l'opinion publique du pays et du monde entier, qu'il ne s'agit là qu'apparemment d'une question budgétaire et financière et que surtout la manière dans laquelle ses dispositions vient d'être appliquées (on est allé, au moins dans un cas jusqu'à empêcher par la force un évêque dans l'accomplissement de son devoir et jusqu'à son arrestation temporaire) fait clairement preuve de la volonté du gouvernement roumain d'abandonner vis-à-vis de l'Eglise Catholique les principes de respect pour la liberté de conscience en fait de religion qu'il a si solennellement proclamés ». Prin măsurile luate, consideră nunțiul, guvernul român și-a asumat o mare responsabilitate în fața națiunii și în fața lumii[15].

Suprimarea BRU a determinat opoziția fermă a nunțiului apostolic care a intervenit la fiecare etapă a acestei dramatice acțiuni. Bine organizată și încadrată de cler[16], BRU a sucombat surprinzător de repede, explicabil doar prin intervenția masivă a statului comunist și a aparatului său represiv. La 2 octombrie 1948 O'Hara reacționează printr-o notă verbală la adunarea necanonică de la Cluj prin care o minoritate a clerului greco-catolic a declarat unirea BRU cu BOR[17]. Probabil situația tensionată și faptul că nu se putea stabili un dialog normal cu autoritățile române l-au făcut pe nunțiul apostolic să adopte o poziție conciliantă în speranța că regimul de la București va reveni la sentimente mai bune. În nota sa verbală din 9 octombrie 1948 O'Hara se declara gata să colaboreze cu guvernul în vederea aplicării legii cultelor în cazul cultului catolic și a elaborării statutului de funcționare a Bisericii catolice precum și pentru soluționarea problemei BRU. Din păcate, diplomatul pontifical nu oferă detalii asupra modului cum concepea rezolvarea acestor probleme spinoase[18]. Inițiativa lui O'Hara nu a trezit interesul autorităților române care a răspuns notei sale din 2 octombrie printr-o notă publicată în presă redactată în termeni acuzatori, care ducea la

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

escaladarea conflictului cu Sfântul Scaun. La 27 octombrie 1948 nunțiul reproșează autorităților că au răspuns public unei note care a rămas necunoscută opiniei publice. Intervențiile sale sunt justificate de calitatea sa de reprezentant al Sfântului Părinte ca șef al Bisericii catolice „la tâche du représentant pontifical étant précisément celle de veiller pour la sauvegarde des droits de l'Eglise Catholique et de ses fidèles dans l'état auprès duquel il est accrédité"[19].

Arestarea întregului episcopat greco-catolic determină repetatele intervenții ale nunțiului O'Hara. La 6 noiembrie 1948 protestează contra acestor acte de persecuție religioasă iar la 19 noiembrie adresează un adevărat rechizitoriu guvernului român care nu-și respectă propriile dispoziții legislative relative la libertatea religioasă. Diplomatul nu ezită să califice politica practicată de autorități față de greco-catolici drept teroare și apără dreptul episcopilor uniți de a interveni în favoarea Bisericii lor: „continuant dans son dessein de destruction du rite gréco-catholique, le gouvernement a, par la force , fait passer églises et autres biens dans les mains de ceux qui par complicité dans ces délits, ont deshonoré le nom de chrétien , veut-il refuser aux évêques le droit de réclamer ce qui leur appartient ?"[20]. Ultimul act juridic care consfințește suprimarea BRU a fost decretul 358 din 1 decembrie 1948 prin care această Biserică încetează să mai existe iar bunurile ei, cu excepția bisericilor și averilor parohiale, trec în proprietatea statului . Pentru inventarierea și preluarea patrimoniului BRU, decretul creează o comisie interdepartamentală, care va putea ceda o parte a bunurilor BOR. O'Hara ripostează la 4 decembrie 1948 demonstrând caducitatea decretului. Nunțiul arată că Biserica catolică depusese proiectul de statut în termenul prescris de legea cultelor, pentru toate riturile sale, fără ca deocamdată să fie aprobat sau dezaprobat. În acest caz nici unul din riturile Bisericii catolice nu poate fi desființat. În plus decretul este lovit de nulitate deoarece „les menaces, la fraude et la force, employées notoirement dans le « retour » des communautés locales (paroisses) du culte gréco-catholique au culte orthodoxe roumain, lui enlèvent toute valeur juridique aux termes

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

mêmes de la loi des cultes"[21]. În replica sa din 18 decembrie 1948, MAE reia tema obsesivă a imixtiunii nunțiaturii în afacerile interne ale statului român și apără dreptul republicii populare de a-și aplica propriile legi, inclusiv decretul 358 [22].

Nunțiul O'Hara s-a preocupat de soarta BRU și în cursul anului 1949 chiar dacă în acest an ofensiva guvernului viza o nouă victimă, catolicismul de rit latin. La 29 ianuarie 1949, nunțiatura adresează o notă verbală prin care protestează contra preluării la 30 noiembrie 1948 a bisericii Piariștilor din Cluj de către BOR. Or, atragea atenția diplomatul, nu exista nici o justificare pentru preluarea acestei biserici care nu fusese proprietatea BRU. Într-adevăr, prin acordul dintre România și Sfântul Scaun din 30 mai 1932, biserica Sfânta Treime (a piariștilor) de la Cluj, fondată în 1724, care depindea de autoritatea episcopiei latine de la Alba-Iulia, putea fi folosită și de greco-catolici conform unui program prestabilit. Acordul din 1932 nu transfera proprietatea bisericii pe seama cultului greco-catolic astfel că măsura preluării ei de către ortodocși nu era justificată. Acest fapt este recunoscut indirect într-un referat din 24 februarie 1949, care încerca să justifice gestul prin alte valori decât cele ale normelor clasice de drept : „Din acest moment (denunțarea Concordatului -n.n.) a încetat în p-l posibilitatea pentru greco -catolici de a se mai bucura de privilegiul obținut în trecut. Dacă noi putem dovedi că totuși, fie chiar și o singură dată, greco-catolicii au mai uzat de biserică, atunci se poate conclude că Biserica catolică nu a ținut seama de denunțarea acordului și deci noi suntem în drept a considera biserica (piariștilor-n.n.)...ca făcând parte din drepturile greco-catolicilor. Trebuie de altfel menționat faptul că nunțiatura a negat dreptul nostru de a denunța Concordatul și cu el toate acordurile încheiate în baza sa, iar astăzi vine să se prevaleze de un fapt pe care într-un trecut nu prea îndepărtat l-a calificat ca nelegal. Dacă ținem seamă de spiritul care domnește în Biserica catolică, atunci nu putem crede că între 17 iulie data denunțării și octombrie când s-a făcut unificarea, clerul catolic ar fi interzis greco-catolicilor să se mai folosească de biserică, cu atât mai mult cu cât considerau denunțarea ca abuzivă. Comitetul de unificare,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

care este o emanaţiune a voinţei populare, a acţionat în virtutea mandatului său şi de aceea ceea ce el a făcut, poate fi considerat ca o manifestaţiune a voinţei maselor"[23]. În toamna aceluiaşi an, nunţiul apostolic intervine în apărarea călugăriţelor fostelor congregaţii greco-catolice. La 15 septembrie 1949 printr-o notă verbală, O'Hara denunţă faptul că în noaptea de 9 spre 10 septembrie călugăriţele congregaţiei „Maica Domnului" de la Obreja şi Juc au fost duse de miliţie la mănăstirea ortodoxă de la Bistriţa şi consideră că aceste violenţe contrazic angajamentele luate de guvernul român prin constituţie dar şi prin tratatul de pace de a respecta libertatea religioasă. Răspunsul MAE deplasează controversa de la chestiunea libertăţii religioase pe terenul „generos" al delictelor politice: „Aceste călugăriţe...sub influenţa unor factori duşmănoşi intereselor statului, au întreprins o propagandă subversivă. Autorităţile, fiind informate de acest lucru, au făcut cercetările de rigoare şi au descoperit în localul din Juc, în momentul în care se afla acolo şi stareţa de la Obreja, preoţi şi călugări catolici ascunşi de către călugăriţe în locuri de mai înainte pregătite. În faţa acestor probe, călugăriţele au fost mutate de la Juc şi Obreja, care deveniseră cuiburi de propagandă politică subversivă şi puse în situaţia de a se pronunţa liber, prin declaraţii scrise, asupra felului în care doresc să-şi ducă în viitor viaţa exclusiv religioasă, fără acţiuni străine de această vocaţie. În urma izolării lor de elemente agitatoare, călugăriţele au putut lua hotărâri libere iar ministerul cultelor a respectat dorinţele lor. La ora actuală toate aceste călugăriţe se află în familiile lor. Aceasta dovedeşte că ele nu erau legate de viaţa monahală, ci duceau o activitate de subminare a autorităţii statului, fiind susţinute în acest scop, prin fonduri de provenienţă suspectă"[24]. Acelaşi scenariu, cu aceeaşi dezlănţuire de rea credinţă şi contra adevăruri din partea autorităţilor române, se repetă în noiembrie 1949. Nunţiul protestează la 27 noiembrie contra deportării călugăriţelor congregaţiei „Buna Vestire" de la mănăstirea de la Moreni la mănăstirea ortodoxă de la Suzana, în noaptea de 17 spre 18 noiembrie. În replica sa, MAE oferă următoarea versiune: „La 18 noiembrie organe ale puterii locale au scos pe călugăriţele fostului cult greco-catolic de sub influenţa

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

agentelor Vaticanului şi le-au pus în situaţia de a se pronunţa liber asupra felului în care înţeleg să-şi aranjeze pe viitor exercitarea vocaţiei lor religioase. În urma acestui fapt călugăriţele au dat declaraţii scrise că doresc să se întoarcă în sânul familiilor lor...Astăzi ele se află... în sânul familiei, eliberate de văl şi de sub teroarea tăcerii la care le supuneau normele congregaţiei..."[25].

Paralel continuă eforturile disperate ale nunţiaturii de a apăra catolicismul de rit latin, supus la imense presiuni din partea autorităţilor de la Bucureşti. La 8 noiembrie 1948 O'Hara adresează o notă verbală prin care protestează contra decretului din 2 noiembrie care etatiza instituţiile medicale particulare. În fond diplomatul Sfântului Scaun nu respinge dreptul autorităţilor de a naţionaliza instituţiile sanitare întreţinute de Biserica catolică ci critică justificarea acestui act, guvernul pretextând scopul lor lucrativ. O'Hara subliniază faptul că aceste aşezăminte acordau asistenţă medicală gratuită unui număr mare de pacienţi lipsiţi de mijloace materiale, în unele spitale catolice proporţia acestora atingând 40% din totalul pacienţilor[26]. Apoi la 17 ianuarie 1949 nunţiatura solicita permisiunea de a aduce de la Roma 11000 de calendare catolice în condiţiile în care s-a interzis Bisericii catolice din România să le tipărească aici, solicitare respinsă sub pretextul imixtiunii diplomaţilor pontificali în chestiuni care aparţin competenţei statului român[27]. Dar principalele probleme cu care s-a confruntat nunţiul Patrick O'Hara în 1949 au fost lichidarea ierarhiei catolice de rit latin şi suprimarea majorităţii ordinelor şi congregaţiilor religioase. Arestarea liderilor Bisericii catolice de rit latin a fost prefaţată de condiţionarea opiniei publice printr-o vehementă campanie de presă care urmărea diabolizarea acestora. De pildă, la 29 mai 1949 Nestor Ignat îl copleşeşte pe inflexibilul episcop de Alba-Iulia, Aron Marton, cu acuzaţii care mergeau de la presiuni asupra greco-catolicilor de a nu reveni la BOR, până la delictul de calomniere a URSS si răspândire de cărţi fasciste, desigur neomiţând să-l califice drept unealtă a imperialismului anglo-american. Acelaşi tratament îl rezervă şi episcopului de Iaşi şi administrator apostolic al

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

arhiepiscopiei catolice de Bucureşti, Anton Durcovici[28]. Ignat justifica astfel măsura guvernului de a suprima salariile celor doi episcopi şi ale celor peste 130 de preoţi şi funcţionari ai Bisericii catolice [29]. Exact în ziua în care Aron Marton era arestat, este publicat articolul „Vaticanul, agentură a imperialismului american, focar de obscurantism şi oficină de afaceri murdare"(după cum se poate constata nici o calomnie nu era uitată) în care cei doi episcopi sunt din nou atacaţi[30]. La 21 iunie episcopul Aron Marton este arestat în momentul în care se pregătea să vină la Bucureşti pentru a discuta la ministerul cultelor problema statutului Bisericii catolice din România. Câteva zile mai târziu, la 26 iunie, episcopul Durcovici este la rândul său arestat la Popeşti-Leordeni pe când se pregătea să participe la mirungerea copiilor de aici [31]. În prezenţa acestui atentat la adresa Bisericii catolice din România, nunţiul protestează la 27 iunie 1949 remarcând dispariţia ultimei urme de toleranţă pentru cei 2500000 de catolici (aşadar şi greco-catolici) din partea regimului comunist. „Il est à prévoir, anticipa O'Hara, que la campagne calomnieuse déclenchée en Roumanie contre la hiérarchie catholique, continuera d'élever contre celle-ci les accusations les plus graves et les plus absurdes, soit pour justifier sa suppression soit pour ébranler la confiance des masses catholiques dans leurs pasteurs spirituels. Mais les catholiques de Roumanie n'ignorent pas les méthodes et les finalités de la persécution religieuse qui sévit actuellement dans cette partie du continent ; et ils savent fort bien que, si leurs évêques gémissent aujourd'hui dans les prisons de la RPR, c'est parce qu'ils ont accompli courageusement leur mission sacrée, refusant de sacrifier à des avantages matériels et passagers les biens éternels de la Foi" [32].

Desfiinţarea şi etatizarea operelor şcolare şi sociale ale Bisericii catolice din România în 1948 constituia o bună ocazie pentru guvernul român de a pune în discuţie funcţionarea în viitor a ordinelor şi congregaţiilor care erau dedicate educaţiei şi asistenţei şcolare. În plus autorităţile erau interesate în eliminarea acelor elemente care s-ar fi putut constitui în modele morale de rezistenţă

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

la politica anticatolică a regimului prin influența lor asupra masei catolicilor și societății în general. Ordinele și congregațiile catolice, unele implantate de mult timp în România, funcționau în cadrul legal constituit de Concordat, de legea cultelor din 1928 și de decretele din 2 martie și 2 octombrie 1940. Înaintea adoptării decretului prin care s-a distrus monahismul catolic din România activau 25 de ordine și congregații religioase catolice[33]:

Numele	Casa centrală	Număr membri
Ordinul „Societatea lui Isus"	București	29
Ordinul Minoriților	Arad	41
Ordinul Franciscan	Cluj	190
Ordinul franciscan al minorilor conventuali	Săbăoani, Roman	93
Ordinul Salvatorienilor	Timișoara	15
Ordinul Misericordienilor	Oradea	11
Ordinul Piarist	Timișoara	33
Congregația Frații Școlilor Creștine	București	38
Ordinul Premonstratens	Oradea	12
Ordinul Capucinilor	Oradea	6
Ordinul Părinților Mehitariști	București	1
Ordinul Sfântul Benedict	Câmpulung Moldovenesc	1
Congregația Misiunii	Oradea	14
Congregația Notre Dame de Sion	București	164
Congregația Fiicelor Sfântului Francisc	Arad	67
Congregația Surorilor Sărace Franciscane		247

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Congregația Surorilor de Caritate Sfântul Vincențiu	Satu Mare	329
Congregația Fiicelor Carității	Oradea	214
Congregația Surorilor Franciscane del Giglio	Hălăucești, Roman	55
Ordinul Sfânta Ursula	Sibiu	44
Congregația Sfânta Maria	București	281
Congregația Surorilor Benedictine Sfânta Liuba	Timișoara	26
Congregația Surorilor Școlare Notre Dame	Timișoara	431
Congregația Surorilor Sociale	Cluj	66
Ordinul Sfânta Ursula de Uniune Romană	Oradea	50

La 29 iulie 1949 Consiliul de miniștri, pe baza referatului prezentat de ministerul cultelor a decis interzicerea a 15 ordine și congregații, 12 feminine și 3 masculine, care aveau un total de 1960 de membri (această HCM 810 a apărut în „Monitorul Oficial" la 1 august) [34]. Actul legislativ conținea prevederi draconice care ilustrau gradul de ostilitate a autorităților față de Biserica catolică. În termen de 15 zile de la publicarea decretului membrii ordinelor masculine se puteau retrage la clauzura arhiepiscopiei de București sau la episcopia de la Alba-Iulia, iar călugărițele se puteau concentra la mănăstirea franciscană de la Radna, la clauzura Sfânta Agnes de la Popești-Leordeni sau la Timișul de Sus. Membrii ordinelor desființate care nu erau cetățeni români puteau solicita în termen de 10 zile îndeplinirea formalităților fie pentru rămânerea în țară fie pentru a pleca în străinătate. În fine toți cei afectați de HCM 810 trebuiau să informeze în termen de 20 de zile ministerul cultelor asupra deciziilor luate. Cele 10 ordine și congregații care nu cădeau sub incidența decretului trebuiau să ceară recunoașterea lor legală. Prin acest decret ministerul cultelor și cel de interne puteau lua orice

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

măsură în vederea aplicării lui, prevedere care putea permite abuzuri şi comportamente excesive. La 7 august 1949 O'Hara protestează printr-o notă verbală contra HCM 810 care privează membii ordinelor şi congregaţiilor desfiinţate «des établissements qu' elles possèdent légitimement comme fruit de leur travail », care dispune arbitrar de vocaţia lor religioasă şi prevede soluţii neadecvate pentru continuarea vieţii religioase şi care, în fine, distruge o formă fundamentală de manifestare a catolicismului[35]. Reacţia autorităţilor române a avansat justificări previzibile. Statul român este suveran în actele sale şi intervenţia nunţiaturii este inadmisibilă. Datorită faptului că instrucţia şcolară şi asistenţa socială au fost preluate în totalitate de stat, acesta are dreptul să exproprieze aşezămintele ordinelor şi congregaţiilor care dealtfel trebuiau predate în urma adoptării decretului din 2 august 1948 privind reforma învăţământului şi decretului din 2 noiembrie 1948 privind exproprierea instituţiilor sanitare particulare. MAE are ocazia să ţină un discurs asupra moralităţii, evident dubioase, care a prezidat acest act. Statul burghez nu s-a interesat de instrucţia şcolară şi de asistenţa medicală a maselor, lăsându-le pe seama iniţiativelor private. De acest fapt au profitat ordinele şi congregaţiile catolice care „au exploatat aceste instituţiuni, creându-şi venituri materiale din care au rezultat şi actualele aşezăminte". Aşadar exproprierea lor reprezintă un act de reparaţie faţă de masele exploatate. Prin această măsură, guvernul dă posibilitate celor ataşaţi sincer de viaţa religioasă să se consacre plenar acesteia. Or doar 159 de persoane[36] din membrii ordinelor suprimate şi-au exprimat dorinţa de a se dedica vieţii religioase în locuri desemnate magnanim de guvern. „Novicele şi călugăriţele mai tinere, pretind autorităţile, au şi fost imediat ridicate din mănăstiri de către părinţii lor, care şi-au manifestat mulţumirea de a-şi putea aduce acasă fiicele ademenite împotriva voinţei lor de către formaţiunile călugăreşti catolice" [37].

Se pare că ultimele manifestări ale nunţiaturii apostolice din România se consumă în toamna anului 1949. La 10 septembrie O'Hara protestează contra situaţiei generale dramatice în care se

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

afla catolicismul în România, remarcând continuarea persecuțiilor împotriva greco-catolicilor, suprimarea comunităților monahale dincolo de prevederile legale, menținerea în detenție a unui număr mare de prelați și preoți fără posibilitatea de a se apăra și lipsa de informații asupra episcopilor întemnițați[38]. De la sfârșitul anului 1949 relațiile dintre MAE și Nunțiatura Apostolică sunt întrerupte în urma deciziei părții române de a nu mai intra în contact cu diplomații Sfântului Scaun. Din acest moment ruperea relațiilor diplomatice cu Sfântul Scaun era iminentă și autoritățile au decis să provoace acest lucru printr-o manevră care urma să discrediteze politic și moral papalitatea. Între 28-30 iunie 1950 autoritățile au regizat un proces politic public în care erau implicate atât Nunțiatura cât și Legația Franței care ar fi fost la originea unei vaste rețele de spionaj în favoarea, evident, imperialismului. Cinic, guvernul acceptă solicitarea nunțiului pentru ca auditorul și secretarul nunțiaturii să participe la proces, fiind sigur că declarațiile extorcate prin forță acuzaților vor incrimina diplomații pontificali. Procesul a decurs conform scenariului stabilit de regim, Nicolae Popescu, șoferul nunțiului, unul dintre acuzați, făcând declarații compromițătoare la adresa Nunțiaturii. Drept consecință, la 4 iulie 1950 MAE cere diplomaților Sfântului Scaun (Patrick Gerald O'Hara, Guido del Mestri secretar al nunțiaturii din 1943 și John C.Kirk) să părăsească România în termen de 3 zile[39] . La 7 iulie 1950 cei trei diplomați pontificali părăsesc România după o extraordinară prestație în favoarea nu numai a Bisericii catolice dar și a întregii societăți românești agresate de totalitarismul comunist [40]. De remarcat faptul că regimul de la București nu a avut curajul ruperii unilaterale a relațiilor diplomatice cu Sfântul Scaun, acestea potrivit interpretărilor sale ulterioare fiind doar suspendate.

Imediat s-a pus problema atitudinii statului român în raport cu localul nunțiaturii și a bunurilor acesteia. Într-o notă redactată la MAE la 11 iulie 1950 se considera că „după plecarea reprezentanților nunțiaturii, guvernului RPR îi incumbă datoria de a asigura paza bunurilor care se găsesc în localul fostei nunțiaturii apostolice care

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

se bucură de imunitate diplomatică atât timp cât relațiile diplomatice între România și Vatican nu sunt rupte"[41]. Dar soluția aleasă de Sfântul Scaun a fost ca paza imobilului să fie încredințată Legației Elveției la București cum rezultă din nota acesteia adresată la 12 iulie 1950 MAE, prin care îi cere agrementul. Soluția întrevăzută de autoritățile române este conținută de un referat din 18 iulie, redactat de Manea Mănescu, consilier juridic : „ Având în vedere...faptul că relațiile diplomatice între noi și Vatican n-au fost rupte, cred că nu ar fi cazul pentru moment să se forțeze lucrurile, declarând că prin plecarea reprezentanților diplomatici ai nunțiaturii a dispărut și imunitatea diplomatică a localului...Aceasta ar echivala cu o rupere oficială de relații din partea RPR". Viitorul prim ministru propunea preluarea de către guvern a pazei imobilului și refuzarea agrementului cerut de Legația elvețiană[42]. După ce printr-un subterfugiu s-a reușit eliminarea Legației Elveției din chestiunea apărării imobilului Sfântului Scaun[43], autoritățile au încercat să găsească o soluție onorabilă pentru folosirea localului fără să contravină flagrant dreptului internațional, în condițiile în care regimul a evitat să rupă oficial relațiile diplomatice cu Vaticanul. Informațiile privind destinul localului nunțiaturii sunt contradictorii. La 20 iulie 1950 forțele ministerului de interne au pătruns în localul nunțiaturii, arestând personalul care-i deservise pe diplomați și se pare că până la 1 martie 1951 a fost folosit de direcția de protocol a Securității după care este preluat de MAE. Un referat din 27 iunie 1952 recunoaște din nou că relațiile diplomatice nu sunt rupte ci doar suspendate și propune folosirea localului pe baza decretului din 3 aprilie 1952 privind folosirea suprafeței locative, deci în baza legislației interne, fără a se aduce atingere dreptului de proprietate[44]. În 1953 diplomatul Mircea Bălănescu cerea în problema imobilului avizul Direcției Tratate din cadrul MAE. Aceasta considera că imobilul nu poate fi utilizat de partea română și că trebuie predat Legației Elveției conform dorinței proprietarului de drept[45]. Aceeași opinie este exprimată într-o notă din 13 august 1956 care sugerează ca la prima audiență acordată la MAE noului însărcinat cu afaceri

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

al Elveției să i se propună preluarea localului nunțiaturii[46]. Comportamentul contrar oricăror uzanțe diplomatice al autorităților române din 1950 jena pe cele de mai târziu care erau în căutarea onorabilității. Probabil în 1957 se propunea abordarea chestiunii imobilului cu ministrul Elveției ba chiar cu nunțiul apostolic de la Roma căruia ministrul român în Italia îi făcuse o vizită protocolară: „Suntem de părere ca, în discuțiile cu ministrul Elveției la București și cu Nunțiul Apostolic la Roma, tovarășii noștri să lase să se înțeleagă că în actualele condițiuni...reînnoirea cererii Legației Elveției de a prelua în grija sa imobilul și mobilierul Nunțiaturii Apostolice din București ar fi primită favorabil de către guvernul român"[47]. În realitate problema localului Nunțiaturii, din cauza rezervelor autorităților române, nu a fost rezolvată până la revoluția din decembrie 1989 după cum întreaga politică anticatolică dusă de liderii comuniști, ale cărei abuzuri n-au fost egalate de celelalte state comuniste din Europa de Est, n-a permis încheierea unui acord cu Sfântul Scaun pe toată durata existenței regimului comunist la București.

NOTE

---

[1] *Arhivele Ministerului Afacerilor Externe* (în continuare *AMAE*), problema 71/Vatican 1940-1945

[2] Anton Durcovici s-a născut la 17 mai 1888 la Altenburg în Austria. În 1895 se stabilește cu familia în România. Studiile primare le face în 1896-1899 la Ploiești, Iași și București iar liceul și seminarul teologic în capitală între 1899-1906. În 1906 pleacă la Roma unde studiază la De Propaganda Fide și obține doctoratul în teologie și filozofie în 1911. Întors în țară este numit imediat profesor la seminarul și la Academia teologică de pe lângă arhidieceza romano-catolică de București iar în 1924 devine directorul și respectiv rectorul celor două instituții. În 1935 este numit vicar general al Arhiepiscopiei de București. Anton Durcovici devenise cetățean român în 1930.

[3] *AMAE*, problema 71/Vatican 1946

[4] *Ibidem*, problema 71/Vatican 1947-1949

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

[5] *Ibidem*, Notă verbală a Nunțiaturii Apostolice către MAE, București, 7 septembrie 1947. În această problemă nunțiatura intervine din nou la 2 februarie 1948.

[6] *AMAE*, Vatican 220/1948; *La Romania e la Santa Sede. Documenti diplomatici* (a cura di Dumitru Preda), Roma, 2000 (toate documentele din acest volum sunt în limba italiană)

[7] *AMAE*, Vatican 220/1948

[8] Arestări în rândul clerului catolic de ambele rituri s-au făcut încă din 1945. La 3 septembrie 1947 nunțiatura atrage atenția asupra situației preoților catolici arestați și deseori maltratați. La 2 octombrie 1947 nunțiatura intervine în favoarea lui Gavril Stan, profesor la Academia teologică greco-catolică de la Oradea care fusese arestat la 30 septembrie la București. O situație din 18 decembrie 1947 dădea numele a 23 de preoți catolici și greco-catolici arestați, între care Iuliu Hirțea și Ioan Dragomir, viitori episcopi greco-catolici clandestini și Francisc Scheffler, fratele episcopului Ioan Schffler. În față amplorii acestui fenomen O'Hara intervine, cerând MAE la 6 mai 1948 date despre 56 de preoți arestați. La rândul său MAE solicită detalii la Direcția Generală a Siguranței care la 31 mai 1948 îi comunică rezultatele anchetei: din cei 56 de preoți semnalați de nunțiu se mai aflau în detenție 17 preoți.

[9] *AMAE*, Vatican 220/1948

[10] *Ibidem*, *La Romania*, p. 199-200

[11] *AMAE*, Vatican 220/1948; *La Romania*, p.202

[12] *AMAE*, Vatican 220/1948; *La Romania* , p.203-205

[13] *AMAE*, Vatican 220/1948. La 3 septembrie 1948 O'Hara remarca faptul că nu era respectată distincția dintre clădirile școlare și cele consacrate cultului. Uneori comisiile de preluare aveau tendința de a confisca mănăstirile în totalitate deși lăcașurile de cult care le sunt incorporate sunt publice și credincioșii au dreptul de a le frecventa. Aceasta cu atât mai mult cu ministerul cultelor a dispus ca membrii congregațiilor școlare să intre în mănăstiri.

[14] *AMAE*, Vatican 220/1948.O'Hara mai intervine în același sens la 25 august. MAE își dă acordul la 30 august, la 2 septembrie și din nou la 3 noiembrie 1948 solicitând datele necesare. Plecarea călugărilor și călugărițelor care nu erau cetățeni români a fost complicată de reticența autorităților care doreau să împiedice ca martori incomozi să poată depune mărturie în Occident despre persecuțiile religioase din România.

[15] *AMAE*, Vatican 220/1948. În proiectul său de răspuns, MAE consideră că aceste acte sunt apanajul suveranității statului român care își asumă întreaga răspundere. La 11 noiembrie 1948 nunțiul protestează și împotriva punerii în retragere a episcopului de Cluj, Iuliu Hossu, la 5 noiembrie 1948.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

[16] Datele cele mai des întâlnite privind situaţia BRU la 1 octombrie 1948 sunt următoarele: 1688 de parohii şi 327 de filiale, 1700 biserici, 1702 preoţi şi 1600000 de credincioşi. Viaţa monahală în BRU era organizată în 5 ordine şi congregaţii: 1. Ordinul Sfântul Vasile cel Mare cu sediul la Satu Mare cu 93 de călugări şi novici; 2. Congregaţia Părinţilor Asumpţionişti cu sediul la Bucureşti cu 25 de călugări; 3. Congregaţia Maica Domnului cu sediul la Cluj cu 251 de călugăriţe; 4. Congregaţia Buna Vestire cu 16 călugăriţe la Moreni în judeţul Prahova; 5. Congregaţia Surorilor Oblate Asumpţioniste cu sediul la Bucureşti cu 50 de călugăriţe.

[17] Ovidiu Bozgan, *România versus Vatican. Persecuţia catolicismului din România comunistă în lumina documentelor diplomatice franceze*, Bucureşti, 2000, p. 131-132. Nici un prelat greco-catolic nu a participat la această întrunire. Mai mult ierarhii au excomunicat pe participanţi şi avertizează că aceeaşi sancţiune va fi aplicată şi credincioşilor. Un exemplu este circulara lui Ioan Ploscaru, vicar al diecezei greco-catolice de Lugoj, din 2 octombrie 1948: „Aducem la cunoştinţa tuturor preoţilor şi credincioşilor noştri că pe preoţii care au participat la congresul de la Cluj ţinut la 1 octombrie şi care s-au lepădat de Biserica unită cu Roma, i-am afurisit. De aceea oprim pe toţi credimcioşii noştri să le mai ceară slujbe bisericeşti. Fraţii noştri preoţi nu-i vor mai lăsa să servească împreună cu ei, nici în biserică nici înafară de biserică. În aceeaşi pedeapsă vor cădea toţi preoţii care se vor lepăda şi de aici înainte de Biserica unită cu Roma. Credincioşii care s-ar lepăda de Biserica unită cu Roma cad şi ei sub afurisenie şi nu mai pot primi de la Biserica noastră sfintele taine". Episcopul Marton Aron se va plasa şi el pe poziţii de rezistenţă faţă de lichidarea BRU. Prin circulara sa din 6 octombrie 1948 îi cheamă pe fidelii săi la ajutorarea greco-catolicilor şi pune la dispoziţie bisericile din dieceza sa preoţilor greco-catolici. În circulara sa din 11 octombrie reia apelurile sale de solidaritate cu BRU şi dă posibilitatea preoţilor uniţi să slujească în bisericile catolice de pe teritoriul diecezei de Alba-Iulia.

[18] *AMAE*, Vatican 220/1948

[19] *Ibidem*

[20] *Ibidem*; *La Romania*, p. 208-209. Guvernul român respinge pretenţia nunţiaturii de a reprezenta Biserica catolică din România şi consideră nota nunţiului nulă şi neavenită.

[21] *AMAE*, Vatican 220/1948; *La Romania*, p. 211. La 10 decembrie 1948 nunţiul reînnoieşte protestul său faţă de decretul 358 care lezează unul din drepturile fundamentale ale omului şi consideră imixtiunea puterii civile în domeniul spiritual lipsită de orice fundament legal.

[22] *AMAE*, Vatican 220/1948; La Romania, p. 212

[23] *AMAE*, Vatican 220/1948

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

[24] *ibidem*

[25] *ibidem*

[26] *ibidem*

[27] *ibidem*, Vatican 217/1948-1950, f. 3-4, Nota verbală a MAE din 19 februarie 1949

[28] O'Hara îl informa pe episcopul Anton Durcovici la 17 ianuarie 1949 că papa Pius XII acceptase demisia arhiepiscopului Alexandru Cisar şi îl numise pe episcopul ieşean, administrator apostolic la Bucureşti cu solicitarea de a se concerta cu Aron Marton atât în ce priveşte problemele specifice arhiepiscopiei cât şi în relaţiile cu guvernul român, *Arhiva Secretariatului de Stat pentru Culte*, dosar 86/1958, vol. 1, f.7. După arestarea lui Durcovici, O'Hara comunică la 29 iunie 1949 lui Alexandru Cisar decizia papei ca să revină la Bucureşti în calitate de administrator apostolic

[29] „Scânteia" din 29 mai 1949. La 6 iunie 1949 nunţiatura adresează o notă verbală de protest prin care respinge calomniile proferate de Ignat şi cere retractarea acestora în aceeaşi publicaţie, demers fără nici o urmare.

[30] „Scânteia" din 21 iunie 1949

[31] Pentru drama episcopului Durcovici, mort la Sighet în noaptea de 10 spre 11 decembrie 1951 vezi Dănuţ Doboş, *Episcopul dr. Anton Durcovici-martir al Bisericii Catolice*, în „Buletin istoric", nr.1/2000, p. 133-150

[32] *AMAE*, Vatican 217/1948-1950

[33] *Arhiva Secretariatului de Stat pentru Culte*, dosar 86/1947, vol. 11, f.101. Împreună cu cele 5 ordine şi congregaţii greco-catolice erau în total 2899 de persoane care duceau viaţă consacrată în cadrul Bisericii Catolice din România.

[34] Acestea erau: Congregaţia Fraţii Şcolilor Creştine, Ordinul Piarist, Congregaţia Notre Dame de Sion, Congregaţia Sfânta Maria, Congregaţia Sfânta Ursula de Uniune Romană, Congregaţia Sfânta Ursula, Congregaţia Surorilor Notre Dame, Ordinul Misericordian, Congregaţia Surorilor de Caritate Sfântul Vincenţiu, Congregaţia Surorilor Sărace Franciscane, Congregaţia Surorilor de Caritate, Congregaţia Fiicelor Caritătii Sfântul Francisc de Assisi, Congregaţia Surorilor Sociale, Congregaţia Surorilor Franciscane del Giglio, Congregaţia Surorilor Benedictine Sfânta Lioba

[35] *AMAE*, Vatican 217/1948-1950; *La Romania*, p. 213-214

[36] Cifrele avansate de diverse surse diferă. Într-un referat din 9 septembrie 1949 se evaluează la 1551, persoanele afectate de HCM 810. Dintre acestea 1072 au solicitat să revină în familie, 258 au solicitat să lucreze în sectorul civil, 62 au cerut plecarea în străinătate şi 159 au optat pentru viaţa religioasă. Din cei 65 de călugări, 36 au solicitat parohii, *AMAE*, Vatican 217/1948-1950

[37] *Ibidem*

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

[38] *Ibidem*. Abuzurile autorităților sub acoperirea HCM 810 sunt denunțate de nunțiu la 20 octombrie 1949 prin care semnalează închiderea bisericii din strada Pitar Moș la 21 septembrie sub pretextul apartenenței la Institutul Sfânta Maria care fusese naționalizat, închiderea mănăstirii franciscane de la Cluj și expulzarea călugărilor la 23 septembrie, închiderea altor mănăstiri franciscane din zonă

[39] *La Romania*, p. 220

[40] Ovidiu Bozgan, *op. cit.*, p. 161-162

[41] *AMAE*, Vatican 220/1948-1950

[42] *Ibidem*

[43] Ovidiu Bozgan, *op. cit.*, p. 54-55, 162

[44] *AMAE*, Vatican 220/1948

[45] *Ibidem*

[46] *Ibidem*. Într-un alt document din 16 iunie 1956 exista și varianta ca guvernul român să solicite prin diplomatul elvețian fie închirierea fie cumpărarea imobilului nunțiaturii. Chestiunea era complicată și de faptul că aici fuseseră depuse obiecte de cult de către Institutul Sfântul Iosif și Institutul Sfânta Maria și care la 14 noiembrie 1956 erau solicitate de superioara de la clauzura Sfânta Agnes, Maria Kelz.

[47] *AMAE,* Vatican 220/1948-1950

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro